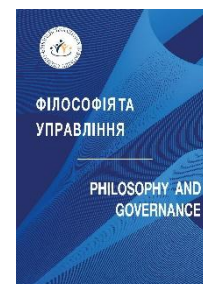

e-ISSN 3041-248X

Філософія та управління

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Філософія руху опору в Україні у другій половині ХХ століття: світоглядна основа поколінь

Ігор С. Лисак ¹ ● Ірина А. Зелененька ² ●
Вікторія І. Ткаченко ^{3*} ● Ірина Л. Бузенко ⁴

¹ КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (Україна). Викладач, к. філос. н.

² Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна).
Доцент кафедри української літератури, к. філол. н, доцент.

³ Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна).
Доцент кафедри української літератури, к. філол. н, доцент.

⁴ КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (Україна). Викладач, к. пед. н.

* Автор-кореспондент, e-mail: flyform@ukr.net

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

отримана:

29 листопада 2024 р.

переглянута:

2 січня 2025 р.

прийнята:

7 січня 2025 р.

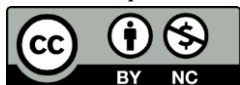
опублікована

онлайн:

23 січня 2025 р.

Авторське право ©

2024 автора

Цей твір ліцензовано
на умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна» (CC BY-
NC 4.0).

DOI:

[10.70651/3041-
248X/2025.1.02](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.1.02)

Філософія руху опору в Україні другої половини ХХ століття є важливою складовою осмислення історичних, культурних і соціальних трансформацій, що відбувалися у суспільстві. Український дисидентський рух, який проявлявся в літературі, філософії та мистецтві, сформував унікальну світоглядну основу поколінь, які боролися за національну ідентичність і громадянські свободи. Дослідження цих процесів є актуальним не лише для розуміння історичних аспектів українського опору, але й для оцінки його впливу на сучасні суспільні й культурні процеси. Метою даного дослідження є аналіз філософських основ руху опору та дисидентства в Україні другої половини ХХ століття, визначення їхньої світоглядної специфіки, стилістичних особливостей творчості та механізмів культурного спротиву радянському режиму. Здійснюючи спробу визначення та характеристики філософської основи руху опору, дисидентства у II половині ХХ століття в Україні, маємо врахувати поняття стилю, індивідуальної манери творчості, в першу чергу варто здійснити, так би мовити, внутрішню періодизацію імпрези відлигівців. Перші публікації творів українських підсоветських авторів, які входили до кількох поколінь, здійснено наприкінці 60-х років. Це були намагання охопити людяність, любов і красу, молодість, належать вони до «завіси» відлиги, позначені максималізмом та романтизмом, які у видозмінених моделях, під певну корекцію соціальної несправедливості супроводжували світоглядні моделі творів українських авторів 80-х років. Каноном для автора відлигівського типу є ритмічна форма, деканонізується улюблене перехресне римування, небагато верлібрів – адже свобода не приймалася у своєму абсолюті. Мало місце цілком очевидне, як на реакцію та заморозки в кінці 60 й до кінця 80-х років ХХ століття, замовчування багатьох авторів, які переходили від руху опору прихованого до відкритого, ставали дисидентами, а також періодичне небажання всякої штучної підсоветського типу відомості унаслідок відносно частих змін місця проживання, переоцінки цінностей, зневіри в людях і певних суспільних ідеалах та переслідування НКВД / КДБ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

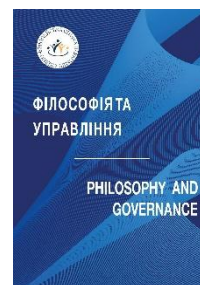
філософія творчості, світоглядна основа, мистецьке покоління, демократизм, рух опору, дисиденти, герметизм.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

The philosophy of the resistance movement in Ukraine in the second half of the 20th century: The world view basis of the generations

Ihor Lysak ¹ ● Iryna Zelenenka ² ● Viktoriia Tkachenko ³ * ● Iryna Buzenko ⁴

¹ MIHE "Vinnytsia Humanities and Pedagogical College" (Ukraine). Teacher, PhD in Philosophy.

² Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine). Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature, PhD in Philology, Associate Professor.

³ Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine). Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature, PhD in Philology, Associate Professor.

⁴ MIHE "Vinnytsia Humanities and Pedagogical College" (Ukraine). Teacher, PhD in Pedagogy.

* **Corresponding Author**, e-mail: flyform@ukr.net

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

Received:

29 November 2024

Revised:

2 January 2025

Accepted:

7 January 2025

Published online:

23 January 2025

Copyright © 2024 by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.1.02](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.1.02)

The philosophy of the resistance movement in Ukraine in the second half of the twentieth century is an important component of understanding the historical, cultural, and social transformations that took place in society. The Ukrainian dissident movement, which manifested itself in literature, philosophy, and art, formed a unique worldview for generations that fought for national identity and civil liberties. The study of these processes is relevant not only for understanding the historical aspects of the Ukrainian resistance, but also for assessing its impact on contemporary social and cultural processes. The purpose of this study is to analyze the philosophical foundations of the resistance and dissident movements in Ukraine in the second half of the twentieth century, to determine their worldview specifics, stylistic features of their work, and mechanisms of cultural resistance to the Soviet regime. Making an attempt to define and characterize the philosophical basis of the movement of resistance, dissidence in the second half of the 20th century in Ukraine, we must take into account the concept of style, individual manner of creativity, first of all, it is worth carrying out, so to speak, the internal periodization of the event of the thawing. The first publications of the works of Ukrainian post-Soviet authors, who belonged to several generations, were carried out at the end of the 60s. These were attempts to capture humanity, love and beauty, youth, they belong to the "curtain" of the thaw, marked by maximalism and romanticism, which in modified models, under a certain correction of social injustice, accompanied the worldview models of the works of Ukrainian authors of the 80s. The canon for the author of the Otligiv type is the rhythmic form, the favorite cross-rhyming is decanonized, there are few verlibres – because freedom was not accepted in its absolute. There was little room, quite obviously, for the reaction and freezes in the late 60s and until the end of the 80s of the 20th century, the silencing of many authors who moved from the movement of resistance to the hidden to the open, became dissidents, as well as periodic reluctance of any artificial sub-Soviet type of information as a result of relatively frequent changes of residence, reassessment of values, distrust in people and certain social ideals, and persecution by the NKVD / KGB.

KEYWORDS

philosophy of creativity, worldview basis, artistic generation, democracy, resistance movement, dissidents, hermeticism.

1. Вступ

Кінець шістдесятих років XX століття – це період формування у творчості українських мистців нормативно-релятивного типу простору [28, с. 69], де нормативне – це система заборон та презумпція несвободи, в той час як цілковита свобода – моральна фантазія, тут маємо й множину подібних політичних значень. Релятивний простір передбачає відносність для особи усяких нормативних систем.

Книги інакомислячих ставали подією українського самвидаву та згодом набутком українського книгодруку в екзилі: тут назвемо, до прикладу, збірки Василя Стуса, Тараса Мельничука, Івана Світличного, Ігоря Калинця, вірші до яких були написані у слідчій тюрмі, в ізоляторах, камерах-одиначках, які вивчалися напам'ять співкамерниками, передавалися у скрутках цигаркових за межі таборів, а далі – за кордон, виходили друком за сприяння еміграції в Торонто, зокрема, у видавництві «Смолоскип». Прецедентом є рукописи книг «Птах душі» Василя Стуса й «Чага» Тараса Мельничука, зниклі, вилучені в авторів кадебістською агентурою. Але, якщо у сімдесятих роках книга Т. Мельничука зникла й була повернена після отримання ним Державної премії імені Тараса Шевченка (за книгу віршів «Князь роси»), у 1993 році, а надрукована в 1995 році, перед смертю поета, то «Птах душі» Василя Стуса, остання прижиттєва книга, написана в камері, зникла безслідно.

2. Огляд літературних джерел

Уже відомі, нещодавно оприлюднені наукові погляди потребують чіткої аргументації, опираючись на доосмислення, на основі аналізу й розуміння явищності поколінь та їхньої філософської світоглядної основи в історично-культурній площині. У теоретичних розвідках Бергсона А. [4], Еко У. [12], Дюсселя Е. [10], Титаренко Т. [28], Павличко С. [22] знаходимо положення, від яких відштовхуємося. Важливими є погляди на культуру постепохи, сформульовані у розвідках Жулинського М. [14], Гундорової Т. [7], Барана Є. [3], Дністрового А. [8], Тихолоза Б. [29], Зелененької І. [17], Ткаченко В. [18], Віннічук А. [16], Крупки В. [16], Яручика В. [16] тощо.

3. Постановка завдання

Творчість відлигівців (більш відомих як шістдесятників) не належать до лекальних чи інерційних спроб протягування певних стилістичних манер поколінь-попередників до постепохи, не опирається на виключно традиції та погляди в межах класичної літератури (діб реалізму й романтизму) чи відкидання традицій, досвіду попередників, міфології та фольклору. А тому серед завдань розвідки – довести важливість розуміння філософської основи кількох поколінь учасників руху опору, ідентифікація мистецьких поколінь у межах II половини XX ст. на предмет визначення їхньої філософської основи.

4. Методи та матеріали

Основними джерелами інформації розвідки є сучасні філософські праці, стосовні таких понять, категорій як еволюція творчості, етика, нація, євроцентризм, у контексті українського шістдесятництва, яке було сприйнятим як чергове відродження, зокрема, це твори Бергсона А., Еко У., Аверенцева С., Стадниченко С., Титаренко Т. Також у статті використовувані праці, присвячені проблемам відлиги, заморозків та становлення соціальних структур в українському суспільстві XX століття, конкретно – у повоєнному. Окремо застосовано міждисциплінарний підхід, що дозволив поєднати філософські, культурологічні методи для аналізу процесів вільнодумства в середовищі відлигівців.

5. Результати та обговорення

5.1. Історичний контекст визначення меж поколінь

Внутрішня періодизація творчості кількох означених поколінь за філософською основою творчості не має чітких кордонів, ми не можемо визначити достеменно навіть межу побутування раннього, зрілого і пізнього періодів творчості авторів у межах кожного з поколінь – відлигівців, дисидентів, учасників руху опору, герметистів. Цьому заважає несприятливий і неприйнятний для розвитку несовкового українського мистецтва політичний фактор ХХ століття, ув'язнення інакомислячих, чия філософія спиралася на європейські демократичні засади, стала наближатися, але не дорівнювати, моралі упосліджених із «розстріляного відродження». Із цим пов'язана сучасна проблема почасти неналежного сприйняття й ставлення сучасників до творів інакомислячих, адже вони складні в передачі екзистенції.

В основу загальної періодизації явищ у межах другої половини ХХ століття кладеться переважно зміна поколінь або ж зміна стильових напрямків, окремі видатні постаті і явища, як-от життєтворчість Василя Стуса як символу протидії тоталітарному режиму. Іноді можна розглядати певні суспільно-політичні віхи (історичні події, що змінили життя, світосприймання – аварія на ЧАЕС) – тут і вбачаємо «можливий полісемізм рішень» [9, с. 55], де концепційною є жанрова ознака розглядуваних творів, а вже за нею – філософія, яку сповідував автор, його світогляд чи відповідна характеристика доби. Є чимало підходів до поняття «стиль», частіше це розгляд усталеної художньої системи, відносною у своєму змісті [19, с. 548]. Берімо до уваги також неоднозначність характеру естетичної свідомості літературного розвитку в СРСР, зокрема, в УРСР. Тому фіксуємо відхилення від стильових канонів.

5.2. Естетична основа світоглядності мистецьких поколінь II половини ХХ століття

Визначаючи стильову домінанту, спираємося на загальні естетичні параметри мистецтва, на мовну організацію художніх творів, сукупність індивідуальних рис. Визначення стилю допомагає визначити онтологічну суть кожної індивідуальної творчості й особистісні акценти автора:

- 1) світообраз,
- 2) екзистенціальне самопочуття,
- 3) суспільний темперамент,
- 4) відношення до традиції,
- 5) ідеостиль як системну узагальненість усієї творчості митця [19, с. 549],
- 6) надіндивідуальні загальні стильові тенденції,
- 7) типологічні властивості.

Тобто нині ведемо мову про персоніфікований та деперсоніфікований стилі (загальний стильовий контекст епохи, конкретні напрями). Прикметно те, що від книги до книги письменник постєпохи поширює в маси своєрідне правило естетичне: індивідуальність протистоїть матеріальності, абсолютизм – матеріалізму, це підтверджує загально-філософська модель – себто «людина обтяжена матеріальністю, з якою повинна боротися, бо вона зв'язує її творчі потенції» [4, с. 159]. Тут важливо розглянути причини й альтернативи та доцільність зарахування кожного з авторів постєпохи до певної групи «десятичників», що стало помітною тенденцією й залишається нині. Богдан Тихолоз визначає відлигівців (*шістдесятників*) як «покоління творчої молоді початку 60-х років ХХ століття, сформоване в період тимчасової лібералізації суспільного життя в УРСР у 1956-1964 роках» [29, с. 25]. До шістдесятників він уналежнює за філософськими домінантами Дмитра Павличка, Ліну Костенко, Василя Симоненка, Івана Драча, Миколу Вінграновського, Бориса Олійника, Василя Стуса, Ігоря Калинця. А от О. Стадніченко [27, с. 13] пропонує класифікацію-демонстрацію «доз» екзистенційної свободи за «хрущовською відлигою» та «брежньовськими й сусловськими заморозками», де визначаємо *дисидентів*: Іван Світличний, Василь Стус, Євген Сверстюк, Ірина Стасів-Калинець, а *«тихе» явище, втечу в творче «я» знаходимо у творах Ірини Жиленко, Леоніда Талалая, Ігоря Римарука, Михайла Григоріва, «полярність між офіційною літературою» дають Іван Дзюба. Іван Драч, Віталій Коротич, Борис Олійник. На думку самого ж таки учасника мистецького процесу того часу, критика, публіциста Євгена Сверстюка, за стильовими ознаками різноманітних шістдесятників можна йменувати так: «світ проти течії» [26, с. 23-33]: Василь Симоненко, Петро*

Скунць, Іван Світличний, Іван Дзюба, Іван Драч, Микола Вінграновський, Ліна Костенко, Євген Гуцало, Володимир Дрозд.

Натомість, О. Стадніченко за світоглядом поділила шістдесятників на дві групи: «безкомпромісне національне самоствердження» та «реабілітація людськості, людського життя, власне гуманістична ідея», що дають дистантність від ідеї, тобто, загальний гуманізм – це реакція на спокуси національною ідеєю, «офіційне шістдесятництво» (Іван Драч, Дмитро Павличко, Борис Олійник) та «дисидентство», «андеграунд» (Василь Стус, Ігор Калинець, Іван Світличний). Саме ця модель публічності та соцреалістичної підлягає осуду в сатиричній сповіді Сергія Жадана «Продажні поети 60-х» [13, с. 29]: «то були незлі часи – наші продажні 60-ті, / дарма що в голові по тому / суцільна педерастія і соціал-демократія... / пом'янімо їх, оскільки те, що ви називаєте часом, / нагадує звичайну бойню, / де кишки випускаються просто тому, / що це має робитись саме тут; / і виживають після цього / хіба що продажні поети, / з легенями – розірваними від любові» [13, с. 29]. Версія О. Стадніченко щодо назви покоління, котре видало перші книги «під завісу шістдесятих» – це «розбуджені епохою шістдесятництва» [27, с. 27] є узагальнювальною, але символізує контекст 70-80-х рр.: дослідниця називає Василя Голобородька, Павла Мовчана, Віктора Кордуна, Миколу Воробйова, Віктора Рубана, Олеся Лупія, Петра Перебийноса, Бориса Нечерду, Галі Гордасевич, Ніни Гнатюк, Віктора Базилевського.

Традиційна творчість [21, с. 20] – значний за обсягом та розмаїттям, на думку В. Моренця, стильовий масив, який представляють Анатолій Бортняк, Ліна Костенко, В'ячеслав Чорновіл, Микола Руденко, Володимир Базилевський, Ірина Жиленко, Борис Олійник, Дмитро Павличко, Петро Скунць, Михайло Шевченко, Світлана Жолоб [21, с. 24]. Творчість 70-90-х років ХХ століття кваліфікує В. Моренець [21, с. 13]: додавши туди ще кілька імені – П. Гірник, І. Мироненко, В. Герасимчук, В. Осадчий, А. Шкляр. Узагальнена ж назва літератури 70-90-х років ХХ століття – «*поза рецепцією*» (офіційністю). Позарецептивною названо «Нью-Йоркську групу» (Богдан Бойчук, Богдан Рубчак, Юрій Тарнавський, Емма Андрієвська, Патриція Килина), оскільки вони працювали в багатьох видах мистецтв, поети «Київської школи» (Михайло Григорів, Василь Голобородько, Микола Воробйов, Віктор Кордун) – на паралелях, «політичними вигнанцями» визнано: Григорій Мамайсур, Грицько Чубай, Василь Стус, Ігор Калинець, Іван Сапеляк, М. Руденко, М. Осадчий. У кризовий період для української літератури розвинулася «тиха» лірика, де «координати морально-психологічного відліку були чітко визначені: народ і влада, ми і вони, правда і кривда, краса і гідь (особливо виразні у творчості М. Руденка, Б. Олійника, Д. Павличка, Л. Костенко)». [21, с. 15]

Характеризуючи лірику 70-80-х років, на думку Володимира Моренця [20, с. 23], Микола Ільницький оперує «постійними» прізвищами: це М. Воробйов, І. Римарук, С. Короненко, І. Малкович, В. Герасим'юк, Л. Таран, Ю. Андрухович. Тарас Салига визначив християнсько-язичницьку якість лірики Ігоря Калинця як «етнографічно-релігійно-обрядовий» [25, с. 210] мотив, заснований на християнській міфології С. Аверенцева [1, с. 187]. Вісімдесятництвом Володимир Моренець [20] назвав явище, яке окреслюється не хронологічними, як ідейно-естетичними параметрами, а 40 поетів з антології «Вісімдесятники» [6] – не перелік вісімдесятників. Представлені в антології автори – символічні «три різні покоління, змушені дебютувати одночасно» [24, с. 15]:

1) вісімдесятники – «перекірливі пасинки пізнього «застою»;

2) «типові сімдесятники»,

3) «тихі» лірики (є Любов Голота, Світлана Жолоб, Наталка Білоцерківець, Михайло Шевченко, Юрко Буряк, поети-дисиденти – Василь Стус, Ігор Калинець, Степан Сапеляк, Микола Руденко).

5.3. Філософія творчості на межі модернізму й постмодернізму

Екзистенціалізм при цьому подано як розрив історичного континууму, сумарністю її є денационалізація в тоталітарному суспільстві та глибоке переживання екологічної катастрофи. О. Стадніченко піднімає питання про невизначеність «часових меж» шістдесятництва та їхньої кількості, «хоч це не обґрунтовано дослідниками» [27, с. 21]. Із появою імен Миколи Вінграновського, Ігоря Калинця О. Стадніченко пов'язує «вибух химерної художності в другій половині ХХ століття» [27, с. 24]. Однією з найважливіших прикмет феномена шістдесятництва С. Андрусів [2, с. 51] вважає естетичну: «вони повернули поезії поезію, літературі літературу» [2], це було обумовлено спрямованими пошуками антиколоніальними, у архетипах «колективного

підсвідомого» [2], до появи логічного, референційного навантаження, смислової, образної єдності зі світом, відображеної рясно в культурі українців (незалежно від генерації, покоління, епохи, узалеженено від історичних обставин).

Якщо ж аналізувати причетність та місце, рівень естетичних позицій врахувати відмінність світоглядів, на думку А. Дністрового, «варто говорити про дві протилежні за ідейно-естетичним і світоглядним наповненням лінії шістдесятництва» [8, с. 18-20]. Тобто є шістдесятництво масове, «низьке», народноцентричне (це І. Драч, Д. Павличко, В. Яворівський, Л. Лук'яненко та інші «трибуни» та політики) і «високе», елітарне, мистецьке, «бунтуюче» [23, с. 65-84] (з тотальною відмовою від радянської реальності) – В. Стус, М. Вінграновський, І. Калинець, Л. Костенко, Г. Кочур, М. Лукаш, С. Параджанов, І. Марчук, Д. Павличко (лірика та переклади) та інші. Маємо авторів, які принесли у твори тотальну відмову від тоталітарної влади, відмова притягнула на думку дослідника в українську лірику «інше» [26, с. 17]: засвоєння, інтегральний процес, репродукцію і синтез елементів світової міфопоетики, елементів давньоаяпонської, давньокитайської поетики та культурних символів давніх цивілізацій. Це увиразнює екзистенціальний за характером та інтегруючий культурний у своєму векторі вільний від осуспільнення мистецтва і літератури у формат української поезії другої половини ХХ століття. Розвал СРСР і аварія на ЧАЕС вплинули появу емблематично-образної потреби формації глобальних екологічних, національних, ізокультурних та космополітичних тем – екоестетика стала наріжним каменем у визначенні поколінь із кінця 80-х років ХХ століття й не втрачає актуальності.

У відомій антології «Вісімдесятники» автор передмови М. Рябчук [24, с. 16] назвав українською герметичною поезією кінця 60-х – початку 80-х років, котра виконувала тотожну італійській герметичній поезії часів Муссоліні функцію внутрішнього відродження. Автор передмови не ідентифікує кожного з поетів, чиї вірші увійшли до антології за стильовою ознакою, а представляє їх як стилістичну спільноту, вказуючи на «цілковиту уніфікацію стилів» [24, с. 16]. Постшістдесятниками при цьому – «старші», дебютанти 60-их років ХХ століття: це Віктор Кордун, Василь Рубан, Василь Голобородько, Микола Савченко, Микола Воробйов, Станіслав Вишенський, Ігор Калинець, Василь Стус, культурологічні у своїй поезії Юрко Буряк, Оксана Забужко, футурист і сюрреаліст Володимир Цибулько, іроніст Олександр Ірванець, медитатори Кость Москалець, Леонід Талалай, Анатолій Кичинський, власне вісімдесятниками – Ігор Павлюк, Наталка Білоцерківець, Тарас Федюк; «розкішними» постмодерністськими гравцями – Василь Герасим'юк, Ігор Римарук, Іван Малкович, Віктор Неборак, Олег Лишега, Юрій Андрухович.

Поділ у межах генерацій на так званих «десятників» прийнято за норму, ось що пише М. Жулинський: «психоемоційний стан недовомлення, недовираження в текстах, цей драматичний настрій недовомлення в «своїй» мові, недосамовираження, бо приручена ідеологією мова не говорила сама за автора, спричинив і пошуки в текстах прихованих свідчень про ХХ століття, і безкінечні інтерпретації класичних (читай: священних!) текстів, і сум'яття та естетичні дезорієнтації в лавах і головах творчих «десятників» [15, с. 6-17]. Є. Баран, характеризуючи цей же період української літератури, вжив повторюваний номен хроносу: період підсовєтської літератури є хроносом вбивств – «Час Убивць», а дев'яності ж є хроносом підступних – «Час езуїтів»: «Мали Час Убивць, маємо Час Езуїтів. Чи створимо Час Людини?..» [3, с. 5]. Тому ознакою літератури 90-х років ХХ століття є боротьба за незалежну Україну в незалежній Україні, що відображено в ліриці 90-х. «Через «назад» увись» [30, с. 14-16] – так сформулював ідейну закоріненість і спільну стильову ознаку української поезії окреслених десятиліть Г. Штонь, адже «безнаціонального Духу не існує», тому національно-історична асоціативність – логічний стержень духовно-культурних надбань у різноманітні течії та індивідуальних творчих методів.

Поняття модернізму в добу «відлиги» ускладнилося, тому модернізм уже «мав багато варіантів і облич, складався з багатьох комбінацій. На перше місце виходила якість, а не належність до якоїсь політичної чи естетичної платформи» [22, с. 413]. Тому на позначення лірики кінця 60-х-80-х років ХХ століття в Україні використовує термін «модерність». Це мистецьке явище є близьким (в історико-теоретичному, аналітичному використанні) до модернізму, що дозволяє, як вважав В. Моренець, «логічно вписати його в єдиний потік руху європейської естетичної свідомості ХХ ст., штучно перерваний у нас наступом комуністично-більшовицького тоталітаризму» [21, с. 27].

Оскільки не відбулося повного ототожнення української культури з європейським модерном, то проблематичним є питання українського постмодернізму [7, с. 31]. Умберто Еко довів, що постмодернізмом є «нефіксоване хронологічне явище, а певний духовний стан», при чому «будь-яка епоха має власний постмодернізм» [12, с. 635]. Енрік Дюссель [10, с. 75] запропонував для подолання суперечностей у проблемі «місцевих постмодернізмів» *теорію транс-модерності* – позначення «інкорпоративної солідарності». Далі Т. Гундорова окреслила неодикурс «Modernity і Postmodernity в українській ситуації питання» [7, с. 31]. Тому О. Стадніченко проводить акцентацію серед творчих методів та світоглядних концепцій, характерних для шістдесятників, для екзистенціалізму, оскільки «реальність існування вимагає і повсякденного вибору рішення, лінії поведінки. В системі екзистенціального сприйняття світу домінує такий постулат: лише в свободі вибору людина реалізує себе і це єдино можлива форма самореалізації особистості» [27, с. 14].

6. Висновки

Отже, ідентифікуючи творчі покоління II половини XX століття, рух опору, у філософському різноманітті в розмаїтті стилів та напрямів, головним фактором визначення є динаміка естетичних шукань, детермінована глибокою образністю, на позначення пережитого та інволюційними критеріями (в послідовності від духовного до матеріального) [5, с. 54], дотична до властивих II половині XX століття модернізму, постмодернізму, символізму та філософської екзистенційності.

References

1. Averentsev, S. (1999). Sofiia – Lohos. Slovnyk [Sophia – Logos. Dictionary]. Kyiv. 187 p. (in Ukrainian)
2. Andrusiv, S. (1997). Shistdesiatnytstvo yak yavyshe, yoho vytoky y naslidky [Shistdesiatstvo as a phenomenon, its origins and consequences]. *Slovo i chas – Word and Time*, p. 51 (in Ukrainian)
3. Baran, Ye. (1999). Literaturna sytuatsiia 1999-ho: Chas Yezuitiv [Literary situation in 1999: The time of the Jesuits]. *Kurier Kryvbasu – Kryvbas Courier*, berezen, p. 5 (in Ukrainian)
4. Bergson, A. (1998). Tvorchia evoliutsiia [Creation of evolution]. Kyiv. 159 p. (in Ukrainian)
5. Bratko-Kutynskyi, O. (1992). Nashchadky sviatoi Triitsi: Heneza ukrainskoi derzhavnoi symvoliky [Descendants of the Holy Trinity: History of Ukrainian state symbols]. Kyiv: Bilyi ptakh. 54 p. (in Ukrainian)
6. Visimdesiatnyky. Antolohiia [The eighties. Anthology] / Peredmov. M. Riabchuka. (1990). Edmonton (in Ukrainian)
7. Hundorova, T. (1995). Yevropeyskyi modernizm chy yevropeyski modernizmy [European modernism or European modernism]. *Slovo i chas – Word and Time*, 2, 31 (in Ukrainian)
8. Dnistrovyi, A. «Shistdesiatnyky» – «devianostnyky»: tiahlist, rozryvy, konfrontatsiia? [«The sixties» – «The nineties»: list, search, confrontation?]. (2001). *Krytyka – Criticism*, 10, 18–20 (in Ukrainian)
9. Donchyk, V. (1995). Literatura XX storichchia: problema periodyzatsii [Literatura XX storichchia: problemy periodyzatsii]. *Kruhlyi stil. Slovo i chas – Cool style. Word and Time*, 4, 52–65 (in Ukrainian)
10. Dussel, E. (1993). Eurocentrism and modernity. *Boundary, 12. The postmodernist debate in Latin America*, 20(3), 75.
<https://www.umass.edu/legal/Benavides/Fall2005/397U/Readings%20Legal%20397U/2%20Dussel.pdf>
11. Dysydeny. Antolohiia tekstiv [Dissidents. Anthology of texts]. (2018). Za red. Oleksiia Sinchenka. Kyiv: Dukh i litera. 656 p. (in Ukrainian)
12. Eko, U. (2003). Entsyklopediia postmodernizmu [Encyclopaedia of postmodernism]. Kyiv: Osnovy. 635 p. (in Ukrainian)
13. Zhadan, S. (2001). Istoriia kultury pochatku stolittia [History of culture of the beginning of the century]. *Krytyka – Criticism*, 12, 29 (in Ukrainian)
14. Zhulynskyi, M. (1990). Kniaz rosy: Poezii [Prince of dew: Poems]. Peredm. u kn.: T. Yu. Melnychuk. Kyiv: Molod. 8 p. (in Ukrainian)
15. Zhulynskyi, M. (2000). Ukrainska literatura na mezhi tysiacholit [Ukrainian literature on the turn of the millennium]. In: *Podykh tretoho tysiacholittia. Literaturno-krytychni statyi [Breath of the third millennium. Literary and critical articles]*. (pp. 6–17). Lutsk: Teren (in Ukrainian)

16. Zelenenka, I., Vinnichuk, A., Krupka, V., Tkachenko, V., & Iaruchyuk, V. (2024). Ecological and Aesthetic Potential of Works about Chornobyl: Technogenic Disaster as a Literary Problem. *Interdisciplinary Literary Studies*, 26(2), 237–259. Pennsylvania State University Press. <https://doi.org/10.5325/intelitestud.26.2.0237>
17. Zelenenka, I., & Tkachenko, V. (2023). Siuzhetni osoblyvosti poezii rukhu oporu druhoi polovyny XX stolittia v Ukraini (na prykladi liryky dysydenta Tarasa Melnychuka) [The plot peculiarities of the poetry of the resistance movement of the second half of the XX century in Ukraine (on the example of the poetry of dissident Taras Melnychuk)]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva – Actual problems of philosophy and education*, 27, 52–56. <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-27-26> (in Ukrainian)
18. Zelenenka, I., & Tkachenko, V. (2023). Filosofski konstanty dysydentskoi poezii (na prykladi ekzystentsiinoi liryky Vasylia Stusa i Tarasa Melnychuka) [Philosophical constants of dissident poetry (on the example of existential lyrics by Vasyl Stus and Taras Melnychuk)]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst – Volyn philological: text and context*. (pp. 344–359). Lutsk (in Ukrainian)
19. Leksykon zarubizhnogo ta vitchyznianoho literaturoznavstva [Lexicon of foreign and domestic literary studies]. (2001). (pp. 548–549). Chernivtsi: Lytavry (in Ukrainian)
20. Morents, V. (1986). Perehuk cherez pokolinnia [Echoes of the Pokuttya coast]. Kyiv. 23 p. (in Ukrainian)
21. Morenets, V. (1994). Suchasna ukrainska liryka (osoblyvosti rozvytku i lohika samorukhu) [Contemporary Ukrainian literature (peculiarities of development and logic of self-movement)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv. 27 p. (in Ukrainian)
22. Pavlychko, S. Teoriia literatury [Theory of literature]. Kyiv: Osnovy. 413 p. (in Ukrainian)
23. Pakhlovska, O. (2000). Ukrainski shistdesiatnyky: filosofiia buntu [Ukrainian Sixties: Philosophy of Rebellion]. *Suchasnist – Modernity*, 4, 65–84 (in Ukrainian)
24. Riabchuk, M. (1990). «My pomremo v Paryzhi» [«My life will die in Paris»]. *Visimdesiatnyky – The eighties*. (pp. 15–16). Edmonton (in Ukrainian)
25. Salyha, T. (1997). Imperatyv [Imperative]. (p. 210). Lviv (in Ukrainian)
26. Sverstiuk, Ye. (1993). Shistdesiatnyky i zachid [The Sixties and the West]. In: Sverstiuk Ye. *Bludni syny Ukrainy – Prodigal Sons of Ukraine*. (pp. 23–33). K.: T-vo «Znannia» Ukrainy (in Ukrainian)
27. Stadnichenko, O. (2001). Shistdesiatnytstvo: vytoky, sut, estetychni naslidky [Sixties art: origins, essence, aesthetic guidelines]. (pp. 13–27). Zaporizhzhia: ZDU (in Ukrainian)
28. Tytarenko, T. (2003). Zhyttievyi svit osobystosti u mezhakh i za mezhamy budennosti [Life world of a personality in marriage and outside of marriage]. Kyiv: Lybid. 69 p. (in Ukrainian)
29. Tykholoz, B. (2001). Poety-shistdesiatnyky [Poetry of the sixties]. Kyiv: Vseuvyto. 25 p. (in Ukrainian)
30. Shton, H. (1997). Istorychna asotsiatyvnist suchasnoi ukrainskoi liryky [Historical associativity of contemporary Ukrainian lyrics]. *Slovo i chas – Word and Time*, pp. 14–16 (in Ukrainian)